

11.82
1241

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XI, св. 3—4.

БЕОГРАД, 1961.

САДРЖАЈ

	Страна
1. <i>М. Стевановић</i> : Нови правопис и штампа	63— 68
2. <i>Ирена Грицакић</i> : Прилози и њихов однос према придевима и придевским значењима	69— 80
3. <i>Б. Милановић</i> : О посесивним придевима на <i>-овље/-евље</i>	81— 89
4. <i>Проф. др Александар В. Косић</i> : Наша медицинска терминологија и нови правопис	90— 95
5. <i>М. Сп.</i> : Поводом чланка проф. др А. Костића	96—101
6. <i>Милоје Р. Николић</i> : Прилози упознавању живота и рада Александра Белића	102—109
7. Из лексикологије	
I. <i>Берислав М. Николић</i> : Губији (~ се)	109—115
II. <i>Драгољуб Д. Јерemiћ</i> : О виду једног придева	116—119
8. Хроника	
<i>Бранко Јелић</i> : Девети лекторат српскохрватског језика у Француској	120
9. In memoriam	
1. <i>Милош С. Московљевић</i> : Олаф Брок	121—124
2. <i>Б. М. Н.</i> : Глиша Влезовић	125—126
10. Језичке поуке	127—132

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник дописник др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

— Научно дело —

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА
БЕОГРАД

Слог: „Научно дело“, Београд, Вука Караџића 5.
Штампа и повез Графичког предузећа „Академија“, Београд, Космајска 28.

ПОВОДОМ ЧЛАНКА ПРОФ. ДР А. КОСТИЋА

Ми објављујемо овај чланак проф. др А. Костића, познатог нашег медицинског стручњака, лексикографа и ранијег сарадника Нашег језика, пре свега зато што би нам се иначе могли чинити оправдани приговори да спречавамо објављивање и неповољних мишљења о новом Правопису српскохрватског језика. Али, иако проф. Костићу у понечем можемо дати за право, ми се с многим његовим констатацијама не слажемо, па се зато одмах овде осврћемо на његов чланак.

Проф. Костић, пре свега, каже да Правописом „нису решени сви проблеми нашег књижевног језика“. Правописом се, наравно, сви ти проблеми и не могу решити, нити су састављачи правописа имали за задатак да све те проблеме реше; они се никад не би ни прихватили да учине нешто што је немогуће. Њихов задатак је био да реше само правописне проблеме, да пре свега отклоне постојеће разлике у начину писања између наших културних центара. А ни то, дакако, у сваком поједином случају није било могуће решити на свестрано опште задовољство, чак ни на потпуно задовољство самих чланова комисије, али је ту, несумњиво, што уосталом и проф. Костић признаје, много постигнуто. И, што је доста значајно, у случајевима где нису нађена јединствена решења дате су одредбе које воде скорим таквим решењима.

Проф. Костић каже да „с многих страна искрсавају оправдане примедбе и замерке, откривајући да је много штошта пропуштено или с недовољно оправдања измењено“. Ми ћемо се с критичарем сложити у мишљењу да пропуста има, али њих свакако нема баш „много“, како то он тврди. А на то што каже да с многих страна долазе примедбе, ми можемо рећи да примедба, озбиљних примедба бар у јавности нема, а о примедбама које се

износе на какав други начин, ми не мислимо говорити. Он тврди и да су чињене измене с недовољно оправдања. Нама је јако жао што проф. К. није изнео који одређени случај такве измене која је у правопису учињена, јер сматрамо да бисмо чињеницама лако могли доказати да неоправдане измене у Правопису нису чињене. Даље проф. Костић примећује да су опет „у многим случајевима“ управо разлике новим правописом кодификоване. У Правопису, дакако, све мора бити кодификовано, па су кодификоване и разлике тамо где су остале. Али смо ми о тим разликама и овде казали што смо имали, рекли смо наиме ког су карактера те разлике, а казали смо и да их је остало само неколико, а не, како се то проф. Костићу чини, велики број њих.

Одређене примедбе проф. Костића се тичу углавном правописног речника, а најоправданија од њих је она што се односи на преоптерећеност тога речника материјалом који нема правописног значаја, него иде у терминологију, и посебно — у медицинску терминологију. Та слаба страна правописног речника повлачи и другу — прејудуцира утврђивање медицинских термина, који, сасвим правилно мисли проф. Костић, не могу бити утврђени без медицинских стручњака. Очеvidно није тешко запазити да тих термина има изузетно много, каткад и сасвим непотребних. Да се ту отишло даље од онога што је потребно види се из примера с уношењем речи *шромбодиидоза*, и то још, каже нам проф. Костић, у овако погрешном облику. Може се поставити и питање зашто је било потребно у Правопису давати назив једне болести која се јавља далеко од нас, на острвским земљама Тихог океана, и зашто га је још било потребно упутити на одређену тачку правописне теорије, а те речи нема ни у тој ни у другој некој тачки правописних правила.

Оправдане су и Костићеве примедбе на нетачна објашњења појединих медицинских термина у којима се меша обољење са последицом (случај с тумачењем речи: *клијенуи*, *колика*, *мијелом*) или лечење болести са граном која се бави том болешћу (*оџија-шрија*) итд. У Речник је требало унети познате и само правописно занимљиве речи, оне које чине неки правописни проблем. Правописна комисија је била управо на овоме становишту. А наведени су случајеви промакли при сређивању знатно опсежније грађе, која је за правописни речник спремана.

Скрећемо пажњу и на још једну Костићеву примедбу која можда и има свог оправдања. Он се, наиме, пита зашто у погрешном иначе објашњењу *колике* стоји *ѝролев*, а не *ѝролив*. Оба ова облика те речи су у употреби, и то на екавском подручју само *ѝролив*, а на ијекавском *ѝролив* и *ѝролев*. То је позната чињеница која је констатирана и у Правопису (в. т. 28). Па када је тако, — онда може бити употребљен било који од та два облика, али се мора признати да је боље било узети онај што је познат и на једном и на другом подручју.

Није требало *ѝјелешцу* као деминутиву од *ѝело* дати преминућство над *ѝјелашцем*, него их је ваљало дати напореда, јер је и један и други облик те речи у употреби у нашем књижевном језику. Ми се проф. Костићу не чудимо када пита зашто је *схизофренија* претпостављена облику ове речи са *ш* место са *сх*. Али се, с обзиром на уобичајеност употребе, никако не може постављати и питање зашто да се *схема* претпостави *шеми*, а још мање тврдити да би се с једнаким правом и место *ишијас* могло говорити и писати *исхијас*.

Проф. Костић није у праву ни када Правописној комисији замера што поред *визуелан* не допушта и *визуалан*, као што је означила да се говори и пише *хабуѝуалан*. Ово, мисли он, зато што су и један и други придев истог, латинског порекла, и што су оба ова придева у томе језику имали исти завршетак *-alis*. Међутим, врло би тешко било прописати да се мора употребљавати само *визуалан* када је у употреби скоро искључиво *визуелан*. Па мора се водити рачуна у каквом се облику та реч досада код нас употребљавала. А, од исто је таквог значаја имати на уму и да ми поједине речи из одређених, напосе из класичних језика, нисмо примали свакад непосредно из њих, него и посредно, преко другог којег језика и да су у томе случају у нашем језику устаљене позајмљене речи у облику који имају у језику посреднику (указујемо на облике речи: *афиниѝеѝ*, *ѝросѝериѝеѝ*, *универзиѝеѝ*, на *Париз*, *райорѝ* и сл.). На овај принцип је указано и у новом правопису (в. т. 154. и 165. в.). И довољно је знати да је латински придев *actualis* у француском добио облик *actuel*, *-le* и да у овом последњем језику имамо *visuel*, *-le* — па да буде потпуно јасно зашто су ови придеви с латинским наставком *-alis* код нас уопштени: први и с наставком *-алан* и с наставком *-ѝлан*, а други

углавном само с наставком *-елан* (*акѣуелан* и *акѣуелан*, а само *ви-зуелан*) и зашто је опет у употреби претежно *хабиѣуелан*.

И када реч *гледжѣача* и *ѣоджелудѣача* никако не би биле познате на екавском подручју, како то тврди проф. Костић, — то не би могло бити разлог да се оне не унесу у правописни речник пошто се већ употребљавају на другим подручјима и пошто својим обликом представљају правописни проблем.

Реч *сѣол* ушла је у правопис као пример за случајеве у којима се *л* на крају речи (и слога) чува непромењено у *о*. Исто је тако ту могла доћи и реч *ѣол*. И очевидно је, у циљу отклањања неспоразума који ево настаје, поред *сѣол* добро било дати и *ѣол*. Али ако *ѣол* у овом значењу није унесено у речник, то никако не значи да је тим речи *сѣол* дато преимућство над речју *ѣол*.

Ми бисмо се с проф. Костићем пре сложили када би састављачима речника замерио што су у њега унели *нерв*, *кисеоник* и *кисик* него када им замера што су изоставили *живац*, *азот* и *душик*, јер ниједна од тих речи не представља никакав правописни проблем. Придев *живчани*, међутим, са сугласником *ч* представља такав проблем, управо по томе гласу, место којег се често и изговара и пише *ћ*, па је овај придев зато и унесен у правопис, иако основну реч *живац* тамо не налазимо.

А иако се проф. Костићу никако не може спорити стручност у медицинској терминологији, — његово мишљење о терминима за болести с латинским наставком *-itis/-itidis* (*бронхиѣис*, *ѣлеуриѣис*, *нефриѣис* итд.) ми никако не бисмо могли прихватити. Не зато што нема случајева да се и окрњена основа узима као облик номинатива, него што су у правопису дати, и овде у загради наведени, облици добили такву распрострањеност да их више, тако рећи, не би било могуће наметнути у неком другом облику. А и због чега би било потребно одступати од једног колико практичног толико разумног принципа да се оно што је широком употребом ушло у језичку праксу никако не мења без неког оправданог разлога. Овде, очевидно, ни изблиза, таквог разлога нема, па и ако се међу лекарима на екавском подручју, како Костић каже, све више чује: *бронхиѣ*, *ѣлеуриѣ* и *нефриѣ*, а међу онима с ијекавског подручја — *бронхиѣида*, *ѣлеуриѣида*, *нефриѣида*. И када би било тако — а ми, иако су наша обавештења друкчија, немамо права да у ову констатацију сумњамо — то још не би био довољан разлог да облик који

је уобичајен на целој нашој језичкој територији замењујемо с друга два различна облика. И само по томе што може да буде употребљен као једини облик на целој нашој језичкој територији, он има велико преимућство над оба ова друга облика тих термина. При уједначењу стручних терминологија управо свакад треба узимати термине који ће моћи да буду прихваћени на целој језичкој територији. Па и проф. Костић је замерио састављачима правописа што су кодификовали оне разлике које још засад нису могле бити отклоњене.

Проф. Костић сматра да је штета што у правопису није расправљено питање придевских облика: типа *џанкреасни*, односно *џанкреаџичан*. То можда и јесте штета, али су то пре питања медицинске терминологије и боље је да се она реше споразумом медицинских и језичких стручњака при изради терминологије за ову струку. Али то још не значи да се слажемо с проф. Костићем да је и при изради правописа требало консултовати стручњаке из појединих области науке, технике и живота уопште (он, додуше, говори само о медицинским стручњацима). Стручњаци су консултовани само утолико што је било омогућено да дају примедбе на пројекат правописа који је претходно штампан и подуже био у оптицају.

Више од разматрања учињених јој примедба и сугестија Правописна комисија није се могла оријентисати на даље консултовање стручњака, јер је имала да решава правописне проблеме, који морају бити исти у целом језику, у свим његовим областима. А од стручњака у другим гранама науке и живота, који не познају и не морају познавати правописне и друге принципе науке о језику — било би више сугестија које нису у складу с овим принципима и које би, што је још горе, међусобно били опречне.

И најзад, неколико речи о још једном проблему који по проф. Костићу у правопису није најсрећније решен. Он види недопуштену недоследност у мешању значења које имају придеви на *-ијски* и *-ски*, одн. *-шки* изведени од именица на *-логија* и *-лог*, па замера што поред *џаџолошки* и *хисџолошки* није дато и *џаџологијски* и *хисџологијски*, као што су поред *миџолошки* и *џихџолошки* дати *миџологијски* и *џихџологијски*. По њему оно што се тиче *џаџологије* мора бити *џаџологијско*. Између осталог и *инџиџиџиџи* за *џаџологију*, који се још нигде не зове овим именом, треба звати

џаџологијски инсџиџуџ (тако, значи, и *хисџологијски*). А овамо знамо да у називу тога Института стоји *џаџолошки*. И овај је термин, по нашем мишљењу, несумњиво тачан, јер се изведене речи не морају градити од пуне основе основне речи него и од окрњене. И када од основне речи *џаџологија* узмемо само њен општи део *џаџолог-*, па на њ додамо наставак *-ски* и добијемо придев *џаџолошки*, — то ни по чему неће бити неправилно образовање ни када се односи на *џаџологију*. А за неком диференцијацијом значења придева у вези с тим да ли се односи на *џаџологију* или *џаџолога*, нема никакве потребе, јер се то у сваком случају, када се за тим јави потреба, схвата из језичке ситуације у којој се дотични придев употребљава. Што су негде, као у случајевима са *џсихологијским* и *џсихолошким*, дата напореда оба облика, то је свакако због тога што се поред другог употребљава и први, а не зато да би се придев свакад када се односи на психологију морао употребити у облику *џсихологијски*. *Инсџиџуџ* или *семинар* за *џсихологију* сасвим се исправно зове *џсихолошки инсџиџуџ* (односно *семинар*). И замерка би се пре могла чинити за то што се *џсихологијски* везује за *џсихологију*, а *џсихолошки* за *џсихолога*.

Очевидно, када се *биолошки*, *морфолошки*, *еџнолошки*, *филолошки* и други слични придеви односе на *биологију*, *морфологију*, *еџнологију* и *филологију*, не видимо зашто се придеви на *-ски* и *-шки* не би могли употребљавати и када се односе на *анаџомију* и *џаџологију*.

М. Сџ.